

Oorlogsgraven de Wijk

door Thomas Eskes

Ieder jaar wordt op 4 mei in de Wijk stil gestaan bij de personen die in de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen. De redactie van 't Olde Karspel ontving het verzoek om deze personen eens nader te belichten. De redactie heeft mij benaderd en hieronder volgt mijn verslag.

Jan Hazelaar

Dienstplichtig soldaat Jan Willem Hazelaar, behorende tot de lichterij 1935 bij het 12de regiment infanterie

Het graf op de algemene begraafplaats in de Wijk. Jan Hazelaar was verloofd met Mien Nijenhuis.

Jan Willem Hazelaar sneuvelde op 14 mei 1940. Hij was ordonnans bij zijn onderdeel en moest het bericht van capitulatie, aan de bij Overschie gelegen troepen, overbrengen. Onderweg werd hij aan de Doenkade door Duitse parachutisten, vanuit een fabriek gelegen aan de rand van Overschie, aangeschoten en nadien zwaar gewond vervoerd naar het Oud & Nieuw Gasthuis in Delft. Dezelfde dag overleed hij.

Zoals velen moest ook Jan zich in 1939 melden voor de mobilisatie van het leger. Toen de oorlog op 10 mei 1940 uitbrak deed Jan dienst in de buurt van Rotterdam. Op de dag dat Rotterdam gebombardeerd werd, 14 mei, sneuvelde Jan. Zijn lichaam werd later overgebracht naar zijn geboortedorp om daar te worden begraven. De belangstelling voor de begrafenis was zeer groot, de

witte kist was bedekt met de driekleur en bloemstukken. Tijdens het dalen van de kist speelde Apollo het Wilhelmus. Nog steeds wordt er op 4 mei een stille omgang gehouden waarbij ook stil gehouden wordt aan het graf van Jan Hazelaar. Met het spelen van een muziekstuk door een klein ensemble van Apollo wordt de herinnering aan hem levend gehouden.

UIT DE OMTREK

BEGRAFENIS J. HAZELAAR.

DE WIJK, 23 Mei. Op de Algemeene begraafplaats alhier is hedenmiddag het stoffelijk overschot ter aarde besteld van J. Hazelaar, die in Overschie sneuvelde tijdens de uitoefening van zijn militaire plicht.

De belangstelling voor deze eenvoudige plechtigheid was zeer groot. Toen de witte kist, welke gedekt werd door de Nederlandsche vlag en een 8-tal bloemstukken, in de groeve neerdaalde, speelde de muziekvereniging Appollo het Nederlandsche volkslied.

Nadat Ds. Peysel woorden van troost had gericht tot de familieleden, herinnerde de burgemeester, mr. J. de Blicke er aan, dat de overledene als Nederlandsch soldaat is gevallen als slachtoffer van zijn plichtsbetrachting. Ds. Peysel bad vervolgens het „Onze Vader”, waarna hij namens de familie Hazelaar bedankte voor de betoonde deelneming. Diep geroerd verlieten allen de doodenakker.

Uit de Meppeler Courant van 24 mei 1940

Klaas Fernim

Het Leeuwarder vliegveld werd vanaf juli 1940 meerdere malen door Engelse luchtaanvallen bestookt. Op 29 juli 1940 kwamen daarbij acht arbeiders om het leven en vielen er vier ernstige gewonden. Onder hen Klaas Fernim uit De Wijk. Hij overleed kort daarna, op 31 juli, aan zijn verwondingen. Het Agrarisch Nieuwsblad wijdde aan Klaas Fernim het onderstaande krantenberichtje.

*Hier rust onze geliefde man en vader Klaas Fernim.
Geboren 8 maart 1901, overleden 31 juli 1940.
Weduwe Jentje de Jonge en kinderen.
Rust in vrede.*

Uit het Agrarisch Nieuwsblad van zaterdag 3 augustus 1940

Jan Donker

Jan Donker omstreeks 1940

Het graf van Jan Donker op de algemene begraafplaats in de Wijk

Jan Donker weigerde om voor de Duitsers te werken en dook onder. Hij werd in het laatst van de oorlog opgepakt en afgevoerd naar een strafkamp in Willemshaven (Dld.). Hij beleefde nog de bevrijding maar overleed op 20 mei 1945 ten gevolge van een verwonding door een bombardement op de Duitse marinestad.

Oud Wijker Hendrik de Vries (1924-2021) vertelde mij ooit het volgende:
“Jan Donker heb ik goed gekend. Ik zie hem nog zo voor me. Hij woonde aan de Hoogeveensche Vaart tussen Wijkbrug en Rogat. Schuin tegenover de molen van Hendrik Slot. De boerderij (nu Noorderkanaalweg 8) staat er nog. Het hoe en waarom is mij niet precies bekend. Maar Jan Donker moest zich melden om voor de Duitsers te werken en dat weigerde hij. Hij had verkering met Geertje van Gijssel uit Ruinen en dook daar onder op de boerderij. Daar is hij opgepakt en afgevoerd naar een strafkamp in Duitsland. Het verhaal ging dat hij nog twee keer gevlucht is, maar tevergeefs. Hij heeft het uiteindelijk met de dood moeten bekopen.

Sergeant Francis Graham Latham

Sergeant Francis G. Latham

Door de steeds toenemende luchtaanvallen op Duitsland kon het niet anders of ook in onze omgeving kwamen aangeschoten toestellen naar beneden. Op 5 mei 1943 kwam een bommenwerper neer in het land achter het huis van de familie Eelkman Rooda bij de Weteringbrug en spatte als een enorme vuurbol uiteen. Hierbij kwam sergeant F.G. Latham om het leven en rust nu op het kerkhof in de Wijk.

Op dinsdag 4 mei 1943 steeg de Wellington bommenwerper HE530 HD-V van de Royal Australian Air Force, 466 Squadron op van de RAF vliegbasis Leconfield. Het toestel met haar bemanning van vijf maakte deel uit van een formatie van in totaal 595 bommenwerpers met als doel Dortmund.

Op de heenweg werd de bommenwerper, toen het de Duitse grens naderde, aangeschoten door een Duitse Messerschmitt nachtjager. De rechter motor werd geraakt en er ontstond brand in het bommenruim en de staart van het toestel. Tevens konden de besturingsvlakken niet meer bewogen worden.

De vijfkoppige bemanning van de Wellington bommenwerper, tweede van links is sergeant Francis Graham Latham

Hierop werd het bevel gegeven het toestel te verlaten. Iedereen slaagde hierin, behalve staartschutter sergeant Francis Graham Latham. Hij werd voor het laatst gezien toen hij het vuur in de staart aan het blussen was.

Bij de daaropvolgende crash kwam sergeant Francis Graham Latham om het leven. De overige bemanningsleden wisten veilig met hun parachute de grond te bereiken. De piloot en navigator wisten zich verscholen te houden tot 9 mei 1943, waarna zij krijgsgevangenen werden gemaakt. De andere twee bemanningsleden werden meteen krijgsgevangenen gemaakt.

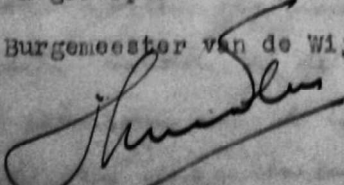
Het gemeentebestuur kreeg het verzoek van het militair gezag om een opgave te geven van de in de gemeente De Wijk neergestorte geallieerde vliegers. In antwoord daarop berichtte waarnemend burgemeester Hendrik Slot, op 4 december 1945, het onderstaande.

Tijdens de bezettingsjaren is in deze gemeente één Engels vliegtuig neergestort, een Wellingtonbomme nwerper, n.l. op 5 Mei 1943 te 1 uur 10 minuten.

Daarbij werd gevonden het lijk van één persoon, hetgeen later bleek te zijn F.G.Latham. De volgende dag is hij op de Algemene Begraafplaats te de Wijk begraven (Grafno. 141). Alle verdere gegevens omtrent genoemde persoon ontbreken, terwijl ook niet bekend is, of er tijdens het neerkomen van het vliegtuig meerdere personen in hebben gezeten.

Verder is op 29 November 1943 in deze gemeente een Amerikaans piloot neer gestort. Bij onderzoek bleek, dat de touwen der parachute volkomen afgesneden waren. Het bleek te zijn James W.Gilbride, Identificatienummer O.740168, T 42/43/O Ventura (Californie). Hij werd op 30 November 1943 begraven op de bijzondere Begraafplaats te Koekange, gem. de Wijk (Grafno. 35).

De Wnd. Burgemeester van de Wijk,

Nestor Probizanski

Nestor Probizanski, links met snor, en zijn dienstmaat Siemers.

Op 11 april 1945 komt de 22-jarige Canadees Nestor Probizanski op een dramatische manier met een wapen om het leven in De Wijk. Nestor rust op de Canadese militaire begraafplaats bij Holten. In 2016 werd een gedenksteen voor hem onthuld op de begraafplaats in De Wijk.

De Canadees Nestor Probizanski was negentien jaar oud toen hij zich in juni 1941 vrijwillig melde voor militaire dienst. Hij werd ingedeeld als chauffeur bij het D-Squadron van de Manitoba Dragoons, een verkennersseenheid. Nestor kwam uit een familie van emigranten uit Oekraïne. Een van de vele boerenfamilies uit dat land die een nieuw bestaan hadden opgebouwd in Stuartburn, Manitoba. Nestor was een zoon van John en Catherine Probizanski.

In juli 1944 kwam hij aan land in Normandië. Uiteindelijk zou hij via tal van omzwervingen door Frankrijk, België en Nederland in onze regio belanden. Deze bereden verkennersseenheid opereerde ver voor de vaste linies uit. Zodoende waren zij vaak de eerste Canadese bevrijders in vele dorpen. Via Balkbrug, Avereest en Bloemberg zette de Manitoba Dragoons voor het eerst op 7 april 1945 voet op Wijker bodem in De Stapel. De volgende ochtend werd De Wijk bevrijd en werd de situatie tot aan Meppel verkend. Op 10 april werd De Wijk gebruikt als uitvalsbasis voor de D-Squadron van de Manitoba's, waaronder ook de inmiddels 22-jarige Nestor Probizanski. Zo heeft het kunnen gebeuren dat op de middag van de 11^e april, ter hoogte van de driesprong tegenover de molen, Nestor Probizanski met een geladen wapen uit zijn voertuig sprong. Er ging een schok door het wapen. Het wapen ging af. De kogel trof hem recht in het hoofd. Hij moet op slag dood zijn geweest. Hij werd overgebracht naar Zuidwolde. Waar hij nog dezelfde dag werd begraven op het kerkhof in Zuidwolde. Zijn dienstmaten waren erbij. Nestor werd later overgebracht naar de Canadese begraafplaats bij Holten.

De driesprong omstreeks 1980, waar het dramatisch ongeluk plaats vond

Geert Strick (1934-2019) bewaarde nog levende herinneringen aan de bevrijding van De Wijk. Als schooljongen was hij ooggetuige van het ongeluk op de brink. Hier volgt zijn verhaal:

“Mijn vader was bedrijfsleider op de molen in De Wijk. Daar waar nu de Welkoop zit, was toen nog het filiaal van de Coöperatieve Landbouwersbank uit Meppel. Mijn vader was daar filiaalhouder sinds de dertiger jaren. Wij woonden zelf naast de molen in het burgerhuisje wat nu Molenstraat 1 is. Als schooljongen heb ik de oorlogsjaren bewust meegemaakt. Op het laatst van de oorlog was de school door de Duitsers gevorderd. Daar zaten heel wat Duitsers in van de Kriegsmarine, ik geloof wel een man of honderd. Ik ben toen in IJhorst naar school geweest. In het oude Apollohuis aan de Molenstraat, in de muziekkoepeel op de brink, in café Hazelaar; overal zaten klassen. Je had de ene week weer school en dan weer een week niet. Als jongen vond ik dat fantastisch. Door de enorme brandstofschaarste moest je, als je een week vrij was, hout sprokkelen en zagen in het Dickninger of Dunninger bos. Wij kregen ook les in het kerkje in IJhorst. Omdat het er steenkoud was in de winter moest de houtkachel in het kerkje constant branden tijdens de uren. Er stonden dan twee jongens de hele dag die houtkachel op temperatuur te houden.

Op zaterdagmiddag 7 april 1945 is het begonnen. Toen hoorden wij schieten in De Stapel. Daar is toen behoorlijk gevochten, want de Canadezen die kwamen vanaf Balkbrug en die stuitten toen op Duitsers op de hoek, bij café Krikken. Er zijn toen drie boerderijen in brand geschoten, die van Eemten, Nijsingh en Westerbeek en het café werd zwaar beschadigd. Kort na het vuurgevecht in De Stapel kwam er Duitse versterking vanuit Meppel met auto's. Wij waren toen thuis en zagen de Duitsers daarnaartoe rijden met auto's en weer terugkomen met gewonden erop. Een schoolkameraad van mij, die woonde net voorbij

Haalweide, die heeft later in de tuin nog een schoen met een stuk voet erin gevonden van een Duitser. De Canadezen zijn na het vuurgevecht teruggetrokken naar Balkbrug en zijn de volgende ochtend weer gekomen. Het waren Canadese verkenners die daar toen in De Stapel waren, dat was geen hoofdmacht.

Er kwamen steeds meer Duitsers op de brink. Zij dachten die Canadezen komen zo weer terug, overal lagen ze. Van mijn vader moesten wij weg en bracht ons naar Moerman aan het einde van de Molenstraat. Mijn vader en moeder zelf zijn toen die nacht in de molen geweest, tussen de dikke muren, en mijn zus en ik hebben toen geslapen bij Moerman. Koop Moerman werkte ook op de molen. Die zei: "Je kunt wel bij ons slapen vannacht." Wij zijn daar die nacht geweest en de volgende morgen liepen wij buiten op 't Hogeveld en toen keken we richting Oosterwijk. Daar stonden nog geen huizen, alleen nog maar weiland. We zagen opeens voertuigen met grote antennes erop rijden. Dus wij renden de Molenstraat af naar het gemeentehuis toe. Toen waren daar de Canadezen. Er was een dokter uit Zwolle, die heeft mijn zus nog geopereerd in de oorlog, en die zat voorop als gids. Mijn vader heeft nog met hem gesproken. Maar die zondag zijn ze maar even in De Wijk geweest en 's avond zijn ze weer teruggetrokken. Toen heeft de ondergrondse wachtposten uitgezet bij de toegangswegen. Omdat de Duitsers nog in Meppel zaten.

IJhorst is op dezelfde dag bevrijd als De Wijk. Op 8 april is er in IJhorst nog een boerderij verbrand aan de Poelweg. Ook door de Canadezen, want ze hadden daar op de Duitsers geschoten. Op een gegeven moment stonden wij 's middags bij het gemeentehuis bij de pantserwagens en zo ineens kwam er een bericht over en er werd geroepen en geschreeuwd. Het hele spul stooft in de pantserwagens richting IJhorst. Later is er in IJhorst ook nog een evacuee overleden. Er waren twee evacuees en die hadden een explosief gevonden en meegenomen en die is toen ontploft. De één was dood en de ander zwaargewond.

Zoals de brink vroeger was, daar stond de muziekkoepeel in het midden en de straat liep voor het gemeentehuis langs. De hele berm voor het gemeentehuis, vanaf wat nu café de Wiekslag is, stonden pantserwagens aan de kant van de weg in een lange rij geparkeerd. Daar zaten Canadezen in. Zij sliepen in tentjes op de brink of in de wagens. Twee officieren zijn een paar nachten bij ons in huis geweest en toen moesten zij weer verder. Ik weet nog dat er ook Franse parachutisten waren gedropt bij de staatsbossen en die sloten zich bij de Canadezen aan. Op een gegeven moment stonden wij met wat schooljongens te ouwehoeren bij die Canadese wagens. Want wij stonden de hele dag bij die voertuigen. Want stel je voor dat er wat gebeurde en je was er niet bij. We kregen wel eens wat chocola of kauwgum. Dat vond ik interessanter dan die opgepakte NSB'ers op de graanzolder van de molen. En zo ineens was er een knal en direct paniek. Dat was een Canadees die uit een voertuig stapte en zichzelf door het hoofd schoot. Ik stond er vlak bij. Dat was op de kruising bij het oude gemeentehuis. De baret lag op de grond en ik weet

nog dat precies waar het embleem zat, daar zat een kogelgat. Maar er werd al snel een kleed overheen gelegd. Het duurde maar even toen gingen ze weg met de voertuigen.

Als ik kijk wat er allemaal aan materiaal, in de dagen na de bevrijding van Meppel, door de Wijk naar Meppel gedaverd is, verschrikkelijk veel. Steeds colonnes, de hele dag door. Wij stonden steeds aan de straat en maar zwaaien.

De NSB'ers werden opgepakt en die moesten een aantal weken op de graanzolder zitten en zijn later overgebracht naar kamp Westerbork. De molen was een noodgevangenis van niks, want er was geen sanitair etc. Ze zaten in het pakhuis van de molen, met die grote ramen. Daarachter zat nog een kunstmestloods met een paardenstal. Want vroeger kwamen de boeren met paard en wagen en als ze dan lang moesten wachten dan zetten ze de paarden op stal. In de paardenstal zaten een paar vrouwen opgesloten, die hadden een WC. De mannen moesten het doen met een emmer. Aan de kant van garage Vosseberg en het schoolplein, daar waren deuren naar de graanzolder, want het graan moest naar boven en beneden worden gebracht. Die deuren konden open en dan konden de boeren het graan zo vanaf de wagens uitladen. Tegen diezelfde deuren naar de zolder werd een ladder gezet en zo konden de gevangenen van binnen naar buiten worden gebracht. Van binnenuit kon je via een trapgat ook op de zolder komen, daar was de trap weggehaald en buiten neergezet en het trapgat is dicht gemaakt met planken. Als de gevangenen op zolder zaten, dan werd de trap weggehaald. De plaatselijk BS had de touwtjes goed in handen. Die waren niet makkelijk. Want ik heb gezien dat zij 's morgens sommige NSB'ers die geen zin hadden, nog net niet de ladder aftraptten. Daarna werden ze als makke lammetjes afgemarcheerd naar De Stapel om daar stenen te bikken bij de afgebrande boerderijen.

Eén van de gevangen heeft zichzelf verhangen in de molen. Ik weet nog dat er een dokter bij is geweest om hem dood te verklaren. Daarna moest hij van die zolder af en dat wilden zij niet via de ladder buiten langs doen. In het pakhuis naar de graanzolder was een luik, daar kon je vroeger zakken naar boven hijsen. En als de zak van beneden naar boven ging dan gingen de luiken automatisch open en dicht, maar die waren toen dichtgetimmerd. Daarom hadden ze de luiken opengemaakt en daar die vent door laten zakken.

De korenmolen en het pakhuis anno 1932. Met links de kunstmestloods en paardenstal en het pakhuis zelf, met ramen en toegang tot de graanzolder zoals de het in 1945 nog was

Uit onderzoek blijkt dat het Hilbert Koster (1882-1945) uit Koekange was die zich op 17 april 1945 heeft verhangen in de molen. Hij is op 21 april in Koekange begraven. Zijn graf is inmiddels geruimd.